

Universitätsbibliothek Wuppertal

Pvb. Virgilio Maronis Bucolicorum Eclogæ X, Georgicorum Libri III, Æneidos Libri XII

Vergilius Maro, Publius

Genevæ, M.DC.XXXVI.

Ecloga prima. Tityrus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-548](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-548)

P. VIRGILII MARONIS
BUCOLICA.

ECLOGA PRIMA.
TITYRVS.

MELIBŒVS.

TITYRVS.

Mc.

ITYRE, tu patulae recubans sub tegmine fagi,
Syluestrem tenui musam meditaris auena:
Nos patriae fines, & dulcia linguimus arua,
Nos patriam fugimus: tu Tityre lentus in umbra,
Formosam resonare doces Amaryllida sylvas.
O Melibœe, deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi semper deus, illius aram
Sepe tener nostris ab oculibus imbuet agnus.

Ti.

Ille meas errare boues (vt cernis) & ipsum,
Ludere, quae vellem, calamo permisit agresti.

MAVRI SERVII HONORATI GRAMMATICI
IN VIRGILII BUCOLICA COMMENTARIVS.

Bucolica, vt ferunt, dicta à custodia bouum, id est *ἀνοῦ τῶν βοῦδῶν*, praecipue enim sunt anima-
ria apud rusticos boues. Huius autem carminis origo varia est. Nam alij dicunt eo tempo-
re quo Xerxes Persarum rex inuasit Græciam, cum omnes intra muros laterent, nec possent
C hymnos dixisse: Vnde natum carmen Bucolicum ætas posterior eliminavit. Alij dicunt Orestem
cum Dianæ Fascellitidis simulachrum raptum ex Scythia adueheret, & ad Siciliam esset tem-
pestate delatus, completo anno Dianæ festum celebrasse hymnis, collectis nautis suis, & ali-
quibus pastoribus conuocatis: & exinde permanisse apud rusticos consuetudinem. Alij non
Dianæ, sed Apollini Nomio consecratum carmen hoc volunt, quo tempore Admeti regis
pauit armenta. Alij rusticis numinibus à pastoribus dicatum hoc asserunt carmen, vt Pani,
Faunis, ac Satyris. & hic est huius carminis titulus. Qualitas autem hæc est, scilicet humilis
character. Tres enim sunt characteres: humilis, medius, grandiloquus: quos omnes in hoc in-
uenimus poeta. Nam in Æneide grandiloquum habet: in Georgicis medium: in Bucolicis hu-
mitem, pro qualitate negotiorum, & personarum. Nam personæ hic rusticæ sunt, simplicitate
gaudentes: scilicet à quibus nihil altum debet requiri. Adhibetur autem ad carmen bucolic-
um, quod debet quarto pede terminare partem orationis. Qui pes si sit dactylus, meliorem
efficit versum: vt Nos patriæ fines, & dulcia. Primus etiam pes secundum Donatum dactylus
esse debet, & terminare partem orationis: vt Tityre. Quam legem Theocritus vehementer ob-
seruat, Virgilius non adeo. Ille enim in paucis versibus ab ista ratione deuiavit. hic eam in
paucis sequutus est. Terentianus cum de hoc metro doceret, Plurimus hoc pollet Sicula tel-

A

luris alumnus. Noster rarus eo pastor Maro. Intentio poetæ hæc est, vt imitetur Theocritum Syracusanum meliorem Moscho, & cæteris qui Bucolica scripserunt. Vnde est Prima Syracusio digna est ludere versu Nostra nec, &c. Et aliquibus locis per allegoriam agit gratias Augusto, vel aliis nobilibus, quorum favore amissum agrum recepit, In qua re tantum dissentit à Theocrito. Ille enim vbique simplex est: hic necessitate compulsus aliquibus locis miscet figuras, quas pericè plerumque etiam ex Theocriti versibus facit: quos ab illo dictos constat esse simpliciter. hoc autem sit poetica vrbinitate. Sic Iuuenalis, *Actoris Aurunci spoliū*. Nam Virgilij versum de hasta dictum figuratè ad speculum transtulit. Et causa scribendorum bucolicorum hæc est, Cum post occisum 111. Idum Martiarum die in senatu Cæsarem, Augustus eius filius contra percussores patris, & Antonium ciuilia bella mouisset, victoria positus, Cremonensium agros, qui contra eum senserant, militibus suis dedit: qui cum non sufficerent, etiam Mantuanorum iussit distribui, non propter culpam, sed propter vicinitatem. Vnde est, Mantua vâ miseræ nimium vicina Cremonæ. Perdito ergo agro Virgilius Romam venit, & potentium favore meruit vt agrum suum solus reciperet. Ad quem accipiendum profectus, ab Ario centurione, qui eum tenebat, penè est interemptus, nisi se præcipitasset in Mincium. Vnde est allegoricè, Ipse aries etiam nunc vellera siccet. Postea ab Augusto missis triumuiris, & ipsi integer ager est redditus, & Mantuanis pro parte. Hinc est quod eum in prima Eclo- ga legimus recepisse agrum: postea eum querelantem inuenimus: vt Audieras, & fama fuit: sed carmina tantum Nostra valent Lycida tela inter Martia, quârum Chaonias dicunt aquila veniente columbas. Nec numerus hic dubius est, nec ordo librorum. Quippe cum vnus sit liber, de eclogis tantum dubitant: quæ licet decem sint, incertum tamen est, quo ordine scriptæ sint. Plerique duas certas volunt ipsius testimonio: vltimam, vt Extremum hunc: & primam, vt in Georgicis, Tityre te patule cecini sub tegmine fagi. Alij primam illam volunt, Prima Syracusio dignata est ludere versu. Sed est sciendum, vt. eclogas esse meras rusticas: quas Theocritus x. habet, hic in tribus à bucolico catmine, sed cum excusatione discessit, vt in genethlia eo Saloniini, & in Sileni theologia: vel vt ex infertis altioribus rebus posset placere: vel quia tot varietates implere non poterat. Poetæ vitam in Æneide diximus. Operis explanatio, in sequentibus comprobabitur Sane sciendū Virgilium xxvi. annorum scripisse bucolica. Vnde etiam ipse in fine Georgicorum, Audaxque iuuenta, Tityre te patule cecini sub tegmine fagi. Et dicit Donatus (quod etiam in poetæ memorauimus vita) in scribendis carminibus naturalem ordinem secutum esse Virgilium. Primo enim pastoralis fuit in montibus vita post agriculturæ amor, inde bellorum cura successit. Notandum quoque bucolica, vel Georgica cum apud Græcos in fine habeant accentum: apud nos in tertia à fine habere. Nam vt in vltima sit, latinitas vetat: vt in penultima non sit, breuitatis efficit ratio. Etiam hoc sciendum & persona huius operis ex maiori parte nomina de rebus rusticis habere conficta, vt Melibæus: *ἄν μιν ἀντὶ τῶν βοῶν*, id est, quod curam gerit boum. Et Tityrus. Nam Laconum lingua Tityrus dicitur aries maior qui gregem antecire consueuerit: sicut etiam in comædiis inuenimus. Nam Pamphilus est totus amans: Glycerium, quasi dulcis mulier. Philumena, amabilis. Personæ, sicut supra dixi, rusticæ sunt, & simplicitate gaudentes. Vnde nihil in his vrbaniū, nihil declamatorium inuenitur: sed ex re rustica sunt omnia, negotia, comparationes, & si qua sunt alia. Hinc etiam illæ comparationes sunt, Nam neque me tantum venientis sibilus austru, Nec percussa iuuant fluctu tam litorea, nec quæ Saxosâs inter decurrunt flumina valles.

Tityre tu patule, &c. Introducitur pastor quidam iacens sub arbore securus & otiosus dare operam cantilenæ: Alter verò qui cum gregibus ex suis pellitur finibus: qui cum Tityrum respexisset iacentem, ita exorsus est, sub persona Tityri Virgilius intelligitur, sub Melibæi plebs Mantuana, vel Cornelius Gallus. Quod autem sub fago dicitur iacere, Allegoria est honestissima: quasi sub arbore glandifera, quæ victus causa fuit. Antea enim homines glandibus vescabantur. Vnde etiam fagus dicta est *ἀπὸ τοῦ φαγεῖν*, id est à manducando. Hoc videtur dicere, Iaces sub umbra fagi in agris tuis, tuas retinens possessiones, quibus aleris: sicut glandibus antea mortales. A lite ò Virgili sub protectione Augusti securus quiescis. *patule*. patulum dicitur quod patet naturaliter, vt nates, arbor, crux, Patens verò, est quod clauditur & aperitur, vt ostium, & oculi. *siluestrem misam*, Id est rusticum carmen. *tenui auena*. Culmo, stipula: vnde rustici cantare consueuerunt. Dicendo autem tenui auena, humilis styli genus latenter ostendit: quo in bucolicis vitur. *mediæ in cantas*, quasi melitaris d pro l. posita, sic folium vel sella quasi sedda dicitur à sedendo. *nos patrie fines linquimus*, non voluntate, sed vi Cæsaris & militum eius compulsi victo Antonio *dulcia arua*, vnicuique propria terra dulcis sibi videtur, nec enim omnis res delectationem habens dulcis appellatur. Allegoricè voce vitur Mantuanorum, qui suis possessionibus expellebantur. *tenuis*. Id est, otiosus, siue securus, in umbra. Allegoricè sub tutela

ECLOG. I.

A tutela Imp. Augusti. vt, Qui nunc lenti consedimus aruis, resonare doces *Amaryllida syluas*, id est carmen tuum de amica *Amaryllide* compositum doces syluas sonare, & melius est vt simpliciter intelligamus. Malè enim quidam allegoriam volunt, Tu carmen de vrbe Roma componis celebrandum, omnib. gentib. Plus enim stupet *Melibæus* si ille ita securus est, vt tantum de suis amoribus canteret. & *Melibæus*. Scilicet quid miraris? *Deus*, id est *Cæsar*, hæc omnia, hanc securitatem vel feceritatem. namque erit ille mihi semper deus. Et iteratio ipsa excludit adulationis colorem. *Semper*. Id est post mortem, & dum viuuit. Alij imperatores post mortem in numerum referuntur deorum: *Augustus* templa viuus emeruit. *Horatius*, *Præsenti tibi maturos largimur honores*, *Turandisque tuum per nomen ponimus aras*. Sic *Lucretius* de *Nerone*, *Sed mihi iam numen illius*, *O Cæuij Cælaris imbuet agnus*. Imbuere, est proprie inchoare, & initiare. Nemo autem vnã candemque rem sæpe inchoat: sed constat sæpe pascua mutare pastores: sicut etiam in *Georgicis* legimus, Itaque pecus longa in deserta sine vllis Hospitiis, tantum campi iacet. Vnde necesse est pastores totiens aras imbuere, quotiens mutauerint pascua. Inuenimus etiam apud antiquiores Imbuere esse non inchoare, sed perfundere & madefacere. secundum quod, absolutus est sensus: vt sit, sæpe perfundet. errare id est pasci. vt, *Mille meæ Siculis errant in montibus agnae iudere*. Scribere, vt *Carmina* qui lusi pastorum. *Horatius*, *Poscimus siquid vacui sub umbra Lusimus recium calamo agresti*, *Rustico stylo: sicut supra, tenui auena*.

C Me. Non equidem inuideo, miror magis: vndique totis
Usque adeo turbatur agris, en ipse capellas
Protenus ager ago, hanc etiam vix *Tiyyre* dico.
Hic inter densas corylos modo namque gemellos,
Spem gregis, ab silice in nuda comixa relinquit.

Sæpe malum hoc nobis (si mens non laua fuisset)
De caelo tactas memini prædicere quercus.
Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.
Sed tamen iste deus, qui sit, da *Tiyyre* nobis,

D Ti. Vrbem, quam dicunt Romanam, *Melibæus*, putauit
Stultus ego huic nostra similem, quo sæpe Solemus
Pastores ouium teneros depellere foetus.
Sic canibus catulos similes, sic matribus hædas
Noxam: sic paruis componere magna solebam.
Verum hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lentia solent inter viburna cupressi.

E Non equidem inuideo. Excusat se, Ne frequens interrogatio felicitatis alienæ ex inuidia venire videatur: dicit se admirari potius, quam inuidere. *vsque adeo*. In tantum: *Turbatur agris*. Turbamur sine vlla discretionem culpæ, vel meriti. Et inuidiosè tempora Augusti carpit latenter. Sanè vera lectio est turbatur, vt *Seruius* dicit, vt sit impersonale, quod ad omnes pertinet generaliter. nã *Mantuanorum* fuerat cõmunis expulsio. Si, n. turbamur legeres, videtur ad paucos referri *protenus*. Porro *tenuis*, id est longè à finibus, nam *protenus* per e, aduerbiũ loci, per i, protinus aduerbiũ tẽporis, id est statim. *ager*. Et corpore & animo *ager* dicitur, vt, *Elto*, agrã nulli quõdam flexere mariti. Sed *agrotus*, corpore tantum, *ago* autem, propriè: nam *agi* dicuntur pecora: *spem gregis*. Id est matrè & sceminã. reparatio enim gregis in sexu vtroq; consistit. *An silice in nuda*. Ad hoc pertinet præmissa dolentis interiectio: nam solent herbas subternere parentib. vt ipse in *Georgicis* dicit, Et multa duram stipula silicũque maniplis scernere. *Comixa*. Pro eo quod est enixa. id est partu soluta, nam hiatus causa, mutauit præpositionẽ: sicut secludite curas, pro excludite. *Lensa*. Stulta, contraria. Et sensus hic est, perdituros nos quandoq; agros, manifestò prædicebant signa: sed nos mentis imprudentia intelligere nequiuimus. *De caelo tactas memini prædicere quercus*. Mirè compositum augurium. Nam *quercus*, in tutela *Iouis* est: & huius arboris fructu olim homines vescabantur. Per *quercus* ergo, agri: per fulmen, ira *Iouis*: per iram *Iouis*, ira *Cæsaris*: per damnũ arborum, damnũ agrorum figurabatur. Hæc *quercus* ergo *tacta*, id est afflata leuiter fulmine: vt *Cicero*, *Tactus est ille qui hanc urbem condidit Romis*.

his significabat motu imperatoris posse agros eorum perire, apud quos fulminatae sunt arbores. A
 nam agri causa videtur, sicut olim quercus. Quod autem ait tactas: ostendit temporale
 fore damnum, quale patiuntur arbores leuiter fulminatae. Et bene praedicere, quasi praeloqui
 & praediinare: cum ita manifestum constet esse augurium. Id est dic. Sic contra, Accipe
 Danaum insidias, id est audi. *urbem quam dicunt Romam.* Queritur cur de Caesare interrogatus,
 Romam describat, & aut simplicitate vitur rustica, ut ordinem narrationis plenè non teneat
 sed per longas ambages ad interrogata descendat. Aut certe, quia nullus qui continetur, est
 sine ea re quae continet, nec potest vlla persona esse sine loco. vnde necesse habuit interroga-
 tus de Caesare, locum describere, in quo eum viderat. Est autem longum Hyperbaton, Urbem
 quam dicunt Romam. Hic illum vidi iuuenem Meliboe, Roma ante Romulum fuit, & ab ea
 Romulus nomen adquisiuit, sed de flaua & candida Roma Aesculapius Ilija nouum nomen
 latio facit, tantum conditricis nomine omnes Romani vocantur. Marinus Lupercorum poe-
 ta dixit *stultus ego.* Id est rusticus qui nesciui iudicare. *nostra Mantua.* quo. Id est, ad quam. nam
 aduerbium posuit pro nomine, ut Genus vnde Latinum, id est à quo. *omnium teneros.* Periphra-
 sis agnorum, *depellere.* Id est à lacte remouere. *se canibus catulos similes.* Vult urbem Romam non
 tantum magnitudine, sed etiam genere differre à ceteris ciuitatibus: & esse velut quendam
 alterum mundum, aut quoddam caelum, in quo Deum Caesarem vidit. Qui enim comparat ca-
 ni catulum, vel haedum capellae magnitudinis facit, non generis differentiam. Qui autem dic-
 cit, leo maior est cane: & generis facit, & magnitudinis differentiam: sicut nunc de vrbe Roma
 fecit. Putabam, inquit, ante ita Romam comparandam esse aliis ciuitatibus, ut solet haedus
 caprae comparari, nam quamuis maior esset, tamen eam ciuitatem esse dicebam, nunc vero
 probaui eam etiam genere distare: nam est sedes deorum. Hoc autem eum dicere, ille com-
 probat versus, *quantum lenta solem inter viburna cupressi.* Nam viburnum, breuissimum est, sem-
 per virens & forma & genere à cupresso remota. Nam cupressus, arbor est maxima. Hoc au-
 tem genus argumentationis & apud Aristotelem lectum est, & apud Cicronem. *componere.*
 Comparare.

Me. *Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?*

Ti. *Libertas: quae sera, tamen respexit inertem,
 Candidior postquam tondenti barba cadebat:
 Respexit tamen, & longo post tempore venit,
 Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
 Namque fatebor enim dum me Galatea tenebat,
 Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.
 Quamuis multa meis exiret victima sepiis,
 Pinguis & ingrata premeretur caseus urbi:
 Non unquam grauis cre domum mihi dextra redibat.*

Et quae tanta fuit. Quae tanta: ad magnum enim aliquid nimia necessitas venire compellit.
 Vnde quasi miratur hominem rusticum Romam videre potuisse. *libertas,* Amor libertatis.
 etenim aliter dicit seruus, libertatem cupio: aliter ingenuus. Ille enim carere vult seruitute.
 hic habere liberam vitam, pro suo scilicet arbitrio agere: sicut nunc Virgilius sub persona Ti-
 tyri dicit se amore libertatis Romam venire compulsus: & idem latenter carpit ea tempora,
 quibus libertas non nisi in vrbe Roma erat. Aut certe simpliciter intelligamus hoc loco Tity-
 rum sicut pastorem locutum. Nam vbique eum Theocritus mercenarium inducit. Item Vir-
 gilius, Tityre dum redeo (breuis est via) pasce capellas. *respexit inertem.* Desidem, sese non re-
 quirentem. Nam culpam suam inertiam quod non ante Romam ierit, & sit vsus puer libertate,
 qua uti coepit prouectioris ætatis. *candidior postquam tondenti barba cadebat.* Aut mutatio personæ
 est, ut quendam rusticum accipiamus loquentem, non Virgilium, per *amaryllis*. Nam ut dixi-
 mus, xxviii. annorum scripsit bucolica: Aut certe est mutanda distinctio: ut sit non barba can-
 didior, sed libertas, nam xxviii. annorum barbam potest quiuis mittere: sed non canam. Et bene
 candidior libertas: ut intelligamus etiam ante in libertate, sed non tali fuisse Virgilium. *& lon-
 go post tempore venit.* Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. Iungendum est hoc to-
 tum. nam duplici ratione tempus ostendit, quo eum libertas aspexerit: id est quando coepit se-
 care barbam, & relicta Galatea Amaryllidis amore detineri. *amaryllis* utem hoc dicit, Post-
 quam relicta Mantua Romam me contuli, nam Galateam, Mantuam vult esse: Romam, Ama-
 ryllida. Et bene tempora, quasi rusticus, computat à barbe sectione. *longo post tempore.* Aut *amaryllis*
 ubi

A *mi* est. Antiqui enim *post, ante, circum,* etiam ablatiuo iungebant: quod hodie facere minimè possumus. Aut *lōgo, post,* vna est pars orationis, vt sit sensus, Venit tempore longo *post:* sic multo minus, multo magis, post modo. Horatius, *Postmodo, quod mi obste clarè, multūque locuto Longo post,* vt postposita videatur esse præpositio, & in vnitatem coacta, *facbor enim.* Hoc per parenthesis dictum est *nec spes libertatis erat, nec cura peculi.* Nec sperare poteram libertatem in oppressa ciuitate, nec habere curam patrimonij. Peculi autem aut antiquè dixit, quia omne patrimonium apud antiquos peculium dicebatur, à pecoribus, in quibus eorum constabat vniuersa substantia: vnde etiam pecunia dicta est à peculio; aut certè & hoc ad morsum temporum pertinet, nam modo tantum serui peculium dicimus: vt inuidiosè patrimonium suum dixerit peculium, ac si seruus esset: quia se diu apud Mantuam seruissè memorauit. Sanè peculi pro peculij, per synzresim dictum est *exiret victima sepsis.* Septa propriè sunt loca in campo Martio inclusa tabulatis: in quibus stans Po. Ro. suffragia ferre consueuerat. Sed quoniam hæc septa, similia sunt ouilibus: duo hæc inuicem pro se ponuntur: vt hoc loco septa pro ouilibus posuit. Item Lucanus contra, *Et miserè maculauit ouilia Romæ.* Iuuenalis, *Antiquo quæ proxima surgit ouili.* Sanè pinguis, melius ad victimam quam ad caseum refertur, *ingrats urbi.* Quia cum alimenta ciuitabus præstentur ex rusticorum labore, & in his rustici etiam deridentur à ciuibus, & multa perdunt, & aduectarum rerum prætia iniqua suscipiunt.

C *Me. Mirabar quid mœsta deos Amarylli vocares,
Cui pendere sua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat, ipse te Tityre pinus,
Ipsi te fontes, ipsa hæc arbuta vocabant.*
*Ti. Quid facerem: neque seruitio me exire licebat,
Nec tam presentes alibi cognoscere diuos.
Hic illum vidi iuuenem, Melibœe, quotannis
Bis senos cui vestra dies altaria fumant.
Hic mihi responsum primus dedit illo petenti:
Pascite, vt ante, boues pueri, submittite tauros.*

D *Amarylli.* Vocatiuus Græcus est, qui breuis est quotiescunq; nominatiuus in *is* terminatur: vt *Amaryllis, Pieris,* Horatius, *Dulcem quæ strupium Pieri tempras, c v i.* Id est in cæius honorem. *sua poma.* Id est ipsius arboris poma propria, quid vocares. Hoc Virgilij personæ conuenit, *mœsta Amarylli.* Quæ nemine lætabare poëta cui pendere. Id est tibi: quia laudari à te non meruerunt, *Tityrus, Virgilius, Pinus, Roma vel Cæsar, Fontes.* Poëta vel Senatores, *arbuta.* Fructeta, scholastici vocabant, *seruitio.* Ab seruitio. Seruitium est conditionis indicium, *licebat,* Id est nec deesse officio poteram *iuuenem, Cæsarem dicit Octavianum Augustum, decreuerat enim Senatus ne quis eum puerum diceret, ne maiestatis tanti imperij minueretur, dies.* Id est principia mensium: vel Idus omnium mensium, *fumant,* Id est sacrificant, *responsum primus dedit.* Id est permittit liberè viuere, *primus,* Id est ante quem nullus sit, *pascite.* Id est vt antè eratis o pueri, sic & modo pascite in pace, *submittite tauros.* Id est, exercete terram & sobolem.

E *Me. Fortunate senex, ergo tua rura manebunt:
Et tibi magna satis, quamuis lapis omnia nudus,
Limosoque palus obducat pascua iunco:
Non insucta graueis tentabunt pabula fetis,
Nec mala vicini pecoris contagia ladent.
Fortunate senex, hic inter flumina nota,
Et fontes sacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sepes
Hybleis apibus florem depasta salicti,
Sape leui somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auræ.
Nec tamen interea rauca, tua cura, palumbes,*

Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

Ti. *Ante leues ergo pascentur in aethere cerui,
Et freta destituent nudos in litore pisces:
Ante, pererratis amborum sinibus, exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim.
Quam nostro illius labatur pectore vultus.*

Fortunate senex. Non ad ætatem Virgilij refert, sed ad fortunatum futurum, præfago vsus est verbo. Nam apud Philosophos senes dicuntur, qui spem futuri temporis habent in victu. *Et tibi magna satis.* Ordo est, Magna satis pascuat, subauditur erunt. *quàmuis lapis.* Quàmuis mons sit & lacus. Nam à monte vsque ad lacum, & inde vsque ad arborem quandam, fuerat terra ei donata. *palus.* Id est æquor. *obducat.* Tegat, *humco.* Pœno. *limoso.* Plumine Mincij. *grauis.* Fortas: aculeatus pluralis, quasi graues, id est grauidas: scilicet non enixas. *coniagia ledent.* Morbi vel pestilentia corrumpent. vnde contingit vt vna aliquo morbo moriente, omnes idem morbus corruptas interimat. Dicit ergo quòd nec insolita pascuatæ sunt pecudes: nec ex alicuius infirmitate corrumpendæ. *hic inter flumina.* Inter Padum & Mincium, vbi nutritus es vel cognitus. *nota.* Chara fontes sacros. Quia omnibus aquis nymphæ sunt præfidentes. *frigus opacum.* Quia æstiuo tempore sub vmbra sit frigus. *Opacum autem,* virum pro opacis locis, incertum eitan pro valde frigidum. Nam vnum frigus est hyeme: alterum quo refrigeramur æstare. *ab limite,* Limes, est agri terminus. *sepes.* subaudi fiet. *hyblæis.* Hybla, vel Hyble oppidum est Siciliae, quòd nunc Magara dicitur: vel locus in Attica, vbi optimum mel nascitur: & posuit speciem pro genere. *de pasta florem.* Depastum florem habens. *Hypallage.* *salicti.* Virgulti genus, dictum eo quòd salit & surgit cito. *lensi susurro.* Dulci murmure. Hic vocat rusticum ad dulcia, quæ sunt in rebus quibus delectatur. *somnum inire.* Id est dormire, vel carpere. *frondatur.* Id est rusticus: vel quòd animal frondibus vescitur. Nam tria genera sunt frondatorum. frondator, qui arbores amputat, & qui frondibus manipulos facit hyemis tempore animalibus ad pastum offerendos, & qui manibus vitium folia auellit, quo ardor solis vnam maturiorem reddat, aut auis quæ in frondibus habitat, & his vescitur. vel etiam palumbes quæ in frondibus nidificant. *ad auroras.* Id est in die. *rauca.* *seryx.* ad est palumbes. *Columbæ,* quas vulgus tetas vocat: & non dicuntur Latine: sed multorum autoritas Latinum facit. Cicero in Elegeia, quæ Talemastis inscribitur, *Iam mare Thyrrenum longè, penitusque palumbes Reliquis gemere.* Canere: propriè tamen dicitur de turture *turtur,* Et malculino & tæminino genere inuenitur: vt hic, *Aëria turtur cessabit.* Et Plaut. in Mostel. Tu tibi istos habeas turtures. *ab ulmo.* Ulmus, ignum est sub quo vinea fit, in aethere cerui. Id est auium more antè cerui volabunt, & pisces sine aqua viuent: hoc est, antè rerum natura mutabitur, quàm nos Cæsarem possimus obliuisci. *freta,* Maria à feruore dicta. *destinent.* Id est derelinquent. *pererratis,* Lustratis, vel errore confusis. *amborum.* Id est Germanorum & Parthorum. *exul.* Id est Parthus & Germanus. Cæsar scilicet, quo duce, Germanis & Parthis victis, milites Ararim Germaniæ flumen biberunt. *illius.* Id est Augusti Cæsaris. *labatur,* Respuatur, vel obliuioni tradatur. *ararim,* Arar fluvius Gallia, fluens in flumen Rhodanum, *Tigris.* Armeniæ fluvius influens Persicum sinum. Itaque per Tigrim & Ararim vult diuersa loca inter se significare. Dicit enim, prius Parthum ex Arare bibiturum, & Germanum ex Tigri, quàm sibi obliuionem futuram non amissi agri Cæsaris beneficio.

Mc. *At nos hinc alij sitientes ibimus Afros,
Pars Scythiam, & rapidum creta veniemus Oaxem,
Et penitus toto diuisos orbe Britannos.
En vnaquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis & tuguri congestum cespitem culmen,
Post aliquos (mea regna) videns, mirabor, aristas?
Impius hæc tam culta non alia miles habebit?
Barbarus hæc segetes en quò discordia cines
Produxit miseros: en queis conscuimus agros.
Inferre nunc Melibœæ pros, pene ordine vites:
Ite mee, quondam felix pecus, ite capelle.
Non ego vos posthac viridi proiectus in antro*

ECLOG. I.

Dumosa pendere procul de rupe videbo.

Carmina nulla canam: non, me pascente, capella

Florentem cythisum, & salices carpetis amaras.

Ti. *Hic tamen hac mecum poteris requiescere nocte*

Fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,

Castanea molles, & pressi copia lactis:

Et iam summa procul villarum culmina fumant,

Maiorésque cadunt altis de montibus umbra.

Sitientes ibimus Afros. Tropus Synecdoche: ab Afris enim, Libyam quæ aqua indiget in-
 B telligi vult. Est enim calidissima regio & pene inhabitabilis. *Scythiam.* Regio septentrionalis est
 frigidissima, & *rapidum creta veniens* *Oaxem* Hoc est lutulentum: quod rapiat cretam. Creta ter-
 ra alba dicitur. Nam *Oaxis* fluvius est Mesopotamiæ: qui velocitate sua rapiens albam cretam,
 turbulentus efficitur. Vel *Oaxis*, fluvius Scythiæ in Creta insula non est: sed aqua, crete coloris
 est. *Oaxem* *Philisthenes* ait *Apollinis* & *Anthilenæ* filium: hunc *Oaxem*, in Creta oppidum
 condidisse, quod suo nomine nominavit, ut *Varro* ait, *Quos magno Anchiæ partus adducta do-*
lore, Et geminis capiens Tellurem Oaxida palmis Scindere dicta. *Penius*, id est omnino *disersos*. Quia
 olim iuncta fuit orbi terrarum Britannia. Est enim insula sita in Oceano septentrionali: & a
 C poetis, alter orbis terrarum dicitur. *en.* Ecce *unquam*. Aliquando. *En* unquam, *Virgilius* alio lo-
 co diuidit per interpositionem: ut infra in ipso libro, *En erit unquam ille dies?* quod significat
culmo, id est stipula tegitur. *Hic* prisca rusticorum ætas habitabat: ideo culmina dicta sunt
 recta: quia veteres ædificia de culmo contegebant, id est paleis è messibus. *inguri*, à tegendo
 dictum. *post aliquos aristas*. Post multa tempora, & quasi rusticus per aristas, numerat annos. *mea*
regna. Id est ubi dominatus sum. Vel *senem* se dicit agros suos recepturum. *aristas*. Gradatim
 dictum, ex tropo metalepsi. ut per aristas, messes: per messes, ætates: per ætates annos nume-
 ret. *impium miles*. Proprium militis epitheton. *Iratus Melibæus* impium militem dicit, seu quod
 agrum suum teneat: seu quod civile gesserit bellum, qui pro Antonio arma portauit, qui
 bella ciuilia gessit. *Hic læsit Virgilius Octavianum Augustum*, tamen secutus est veritatem,
 Dum miles portando arma, vicit alios, impius nocendo dictus est. *noualia*. Id est, noua rura, quæ
 D per singulos annos nouantur per semina. Vel etiam noualia dicuntur vnde sylua tollitur. *ha-*
bebis. In spe ponitur. *en quod discordia*. Ad quam miseriam *insere*, Sibimet ipsi imperat: & apostro-
 phen facit ad seipsum, dolendo vel inuidendo non habere se id quod *Tityrus*, *pone ordine vi-*
tas. Quia quadrato ordine vites ponuntur. *quondam felix pecus*. Quando manebat mihi hæredi-
 tas: vel quamdiu ego felix fui aliquando in finibus nostris. *hic* videt se pastor exclusum esse:
 & videt se non habere illud quo *Tityrus* vitur. *dumosa*. Id est rigida, spinosa. *pendere*. Quia cum
 pascentur, pendunt *carmina*. Id est, quia non libet rustico canere carenti possessione. *cythisum*.
 Genus fruticis, vel herba quæ nascitur inter campos & syluas in Cithisa ciuitate. *amaras*. Ad
 nostrum saporem: nam capris dulces sunt *mitia*. Matura: quæ non remordent cum mordentur.
castanea Id est, mala antiquiora: *molles*. id est matura. & *pressi*, Emulsi & in caseum coacti. *su-*
 E *mant*. Id est ad vesperum cœna præparanda. *maiorésque cadunt*, Duplicantur: Quia dum dupli-
 cantur umbra, nox imminet.